

TAXANDRIA,

Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde,

onder redactie van

W. J. F. JUTEN TE BERGEN-OP-ZOOM.

Prijs per jaargang. f 3,—.

Franco per post f 3,25.

" " " voor het Buitenland fr. 7,50.

Uitgever: JAN A. G. JUTEN te Bergen-op-Zoom.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van elke maand.

DE VENSTERS EN SCHILDERLIJEN VAN HET CARMELIETEN-CLOOSTER TE BOXMEER.

II.

anneer men bij een bezoek aan het klooster in den morgen het zonlicht door de vensters ziet vallen, weet men niet, wat men meer moet bewonderen, de zuivere harmonie der hoofdkleuren met de bijtinten, die, waar ze te schitterend zouden uitkomen, getemperd worden door het geel en bruin der omlijsting, of de heerlijke vormen der figuren, die door de heldere verlichting zich in hunne geheele bevalligheid en kracht vertoonen.

De vensters zijn geplaatst in het tijdperk van 1654 tot ongeveer 1690 en zijn waarschijnlijk voortbrengselen van Vlaamsche kunstenaars.

Het eerste venster bevat in medaillon de voorstelling eener processie van Carmelieten, gevolgd door den Bisschop met staf. Boven deze voorstelling is het wapen geplaatst van *Maria Clara van den Bergh* (gehuwd op 12 Januari 1666 met *Maximiliaan van Hohenzollern-Sigmaringen*, (zoon van Mainrad I en Anna Maria van Topping-Seefeld). Onder haar wapen staat het volgende te lezen: *Marie Claire, par la Grace de*

Dieu, princesse de Zollern, Contesse de Berg, Sigmaringen, Veeringhe, Swabeeck, Dame de Haigerlockstein. — Onder het medaillon, dat omgeven is door bloemen, die in breede kransen afhangen, is het volgende geplaatst:

„Cestrice (?) in Anglia impugnantes
Carmelitis titulum fratrum Beatae
Virginis Mariae subitanea morte,
divinitus puniuntur: pro avertenda
hac Dei ira generalis instituitur Processio
in qua lignea beatae Virginis Imago
transeuntes Carmelitas inclinati(o?) capiti(e?)
salutat, ac digito extenso ter dicit
alta voce: Ecce sunt fratres mei.”¹⁾

Het tweede venster is geschonken door: *Maximiliain par la grace de Dieu, prince de Zollern, Conte de Sigmaringen, Veeringhe et Swabeeck*, chambellan du St. Empire — gemaal van Maria Clara van den Bergh te voren genoemd, zooals het inschrift ons leert. Het middengedeelte, eene verschijning van O. L. V. aan St. Antonius voorstellende, is goed bewaard. Hieronder is een fluitspeler geschilderd. Onder het geheel staat de verklaring van het middenstuk, als volgt:

Anno 1314 apparet B. Virgo Maria Cardinali Jac. Ossa promittens ei pappatum cum conditioni quod publicabit in terris magnum Bullae sabbatinae privilegium in Coelis obtentum liberationem, scilicet e purgatorio, sabbato post eorum obitum, qui S. scapulare gestarint et pauca quaedam servarint A° 1316 in papam eligitur et a° 1322

¹⁾ die de Carmelieten den titel van „broeders der H. Maagd Maria” betwisten worden door God met een plotseligen dood gestraft. Om dien toorn van God af te wenden wordt een algemeene processie ingesteld, gedurende welke het houten beeld der H. Maagd de voorbijgaande Carmelieten met gebogen hoofd groet; en zij zegt met uitgestreken vinger met luider stem drie maal: zie zij zijn mijne broeders. RED.

hanc revelationem et dictum privilegium promulgat. ¹⁾

Het derde venster heeft tot middengedeelte het figuur van St. Serapion en werd in 1684 geplaatst. Het werd geschonken door *Elisabeth par la grace de Dieu Princesse de Zollern, née Comtesse de Bergh*, marquise de B. S. Z., Baronne de Hedel, Dame de Gestel St. Michiel, Outherlaer, Borgvliet, Spalbeek, Braine Laleud, Opvelp, Muylsteden, Beersede, Baronne héridit. de la Duché de Gueldres et Comtesse de Zyl.

Elisabeth was eene dochter van Hendrik, Graaf van den Bergh, heer van Stevensweert en van Margaretha van Withem, markiezin van Bergen op Zoom, vrouwe van Boutershem, Walhain, enz. Elisabeth werd ook wel Isabella of Elisabeth Clara geheeten en was gehuwd met Henri de la Tour d'Auvergne, Hertog van

Bouillon. Door haar huwelijk bracht zij hem Hedel aan. Den 6^{en} Oct. 1698 werd dit door haar verkocht aan Jhr. Godfried van de Poll, welke koop den 6^{en} April 1699 vernietigd werd, zoodat Hedel toen onder het bestuur der Rekenkamer kwam.

Daaronder staat:

Inclyte Serapion fratrum memor est, atque malum precibus tolle refunde. Scilicet in magna superos spe seduli ut nos accipias qualiaecumque. 1684. ²⁾ (*Wordt vervolgd.*) 1436.

ROERMOND.

A. F. VAN BEURDEN.

¹⁾ In het jaar 1314 verschijnt de H. Maagd Maria aan den Kardinaal Jac. Ossa, hem het Pauschap belovende, op voorwaarde, dat hij aan de wereld zou bekend maken het groot voorrecht, van den Hemel verkregen, vervat in de Bulle „Sabbatina“, namelijk de verlossing uit het vagevuur op Zaterdag na hunnen dood, van hen, die het H. Scapulier zullen gedragen hebben en een weinig (d. i. eenige weinige) voorschriften zullen hebben onderhouden. In het jaar 1316 wordt hij tot Paus verkoren en in het jaar 1322 maakt hij deze veropenbaring en genoemd voorrecht bekend.

RED.

²⁾ Beroemde Serapion wees uwe broeders gedachtig en wend het kwaad af door uwe gebeden..... Is het overige goed? Wie vertaalt het dan?

RED.

OORKONDEN BETREFFENDE MIERLO.

II.

1296 Augustus 24. De hertog van Brabant bekrachtigt de grensscheiding van 27 Juli 1292 en ontheft de onderzaten van Hendrik Dikbier van alle beden, tollen en geldelijke diensten.

Allen ende eenen iegelycken, alsoo wael den tegenwoordigen als den toecomenden, die dese tegenwoordige letteren sullen sien, wy Jan, by der gratiën Goidts hertoge van Lothrijk, van Brabandt ende van Limborgh, doen condit, want ter begerte Henrick Dickbier van Mierle, ons getrouwen, van den geboden ons alderlieffste heeren ende vaders zaliger gedachten tusschen sijn landt ende tlandt, dicelck die voorscreven selve Henrick van dien heere onsse vader beset, thien geloeffelycker mannen gecoren waren, die donderscheydingen te doen ende van dien thienen daertoe met hun welcker zy tot haeren eede daertoe oirbaerlijcxste kenden te wesen mit seeckere palen ende onderscheyen verscheyden, gelijk in de letteren ons heeren ende ons vaders daerop gemaect volcomentlycker is begrepen, wy die letteren, verscheydingen ende distinctiën derselver landen vast ende bequaem te hebben, midts teneur deser tegenwoordiger letteren confirmeren, toe doende, dat wy allen luyden des voorscreven Henricks van allen beden, tollen oft geldelycker dienst ons oft onsse naecomelinghen te worden gegeven, absolveren ende willen, dat sy geabsolveert sullen sijn totter eeuwigen daghen ende exempt in getuyghenisse deser tegenwoordighe letteren mit onssen zegel bezegelt. Gegeven int jaer ons Heeren duysent twee hondert ende zes en inegentich op sint Bartholomeus dach. Onder stont geschreven aldus: *Præsens copia prescripta est extracta et copiata ex originalibus litteris, præmentionatis et concordat cum eisdem, quod ego Gerardus filius Nicolai de Megen, scriba*

juratus villae de Mierle, attestor manu et signo meo propriis.

Naer gedaene collatie is deze bevonden met eene simpele cotype, in de comme zijnde, te accordeeren Actum den negentienden July XVIIIC ende vier.

Ita attestor (geteekend) A. Tempelaer secr. 1704.

Papier gebonden in Register A voornoemd.

Medegedeeld door AUG. SASSEN.

NOORDBRABANTSCH E SAGEN.

I.

DE BOKKENRIJDERS TE HALSTEREN.

nder Halsteren woonde jaren geleden een man, die eene ontmoeting met de bokkenrijders gehad heeft, ja zelfs de eer genoot met hen eene reis te maken.

Die reis had hij met zijn mond elk uur van den dag nog willen doen, maar, moest zijn lichaam en zijn ziel ook mee, dan geloof ik, dat hij liever aan den haard bleef zitten.

De bokkenrijders, die hier waren, zoo hooren wij hem zeggen, behoorden thuis in het Valkenburgsche land. Daar zijn ze later dan ook nog opgehangen. Er was wat toe noodig om die lui te vangen, want ze waren zoo glad als een aal, en ieder kon ze nog niet te pakken krijgen.

Men moest ook van de kunst weten.

In weinig tijds waren ze honderden uren ver weg.

Wij zeiden dan ook van hen: *over huis, over tuin, over stuaak en zoo te Keulen in den wijnkelder.*

't Was op een winteravond. De maan scheen helder,

Onze vriend bevond zich op den *Langen weg* en richtte zijne schreden huiswaarts. Hij keek om, ten einde een gezel te zien, maar geen menschelijk wezen was te bespeuren.

Hij wilde zijn reis vervolgen, maar zag plotseling een troep menschen voor zich staan, die er alles behalve vriendelijk uitzagen en hem met barsche stem vroegen, of hij geen mensch gezien had. Onze vriend sprak sidderend, zooals licht valt te begripen, het neen uit.

Nu, als iemand naar den weg vraagt, zeg dan, dat de mannen van Jan Aarts voorbij zijn. En..... niets was meer te zien.

De schrik was hem in de beenen geslagen. Na met loomen en onzekeren tred zijn weg een eindje vervolgd te hebben, stuitte hij andermaal op een bende „bokkenrijders”. En toen hij op hun vraag antwoordde, dat de mannen van Jan Aarts voorbij waren, week eensklaps de grond onder zijn voeten en zweefde ons boertje tusschen hemel en aarde. Een stem riep: voorwaarts! en daar ging het in vliegende vaart over bosch en veld.

Eindelijk! daar stond hij weer op zijn beenen, te midden van een troep van die lieve kornuiten.

Zie zoo! nu zijt ge in ons land!

Wilt ge nu spoedig thuis zijn, houdt dan dezen stok tusschen de beenen.

De nachtelijke reiziger zette zich op den „stok” en op dezelfde manier als hij gekomen was, vloog hij weer terug.

Angst en vrees hadden hem voortdurend bekropen, want op zijn terugreis had hij buitengewoon veel menschen ontmoet, die hij allemaal voor bokkenrijders aanzag.

Zonder evenwel eenig letsel te hebben bekomen, kwam onze vriend spoedig per bezemsteel aan land.

B.-o.-Z.

A. C. J. ROOVERS.

DE STICHTING VAN 'T KAPITTEL TE
GEERTRUIDENBERG.

III.

Dit de talrijke stukken, die gedurende de lange regeeringsjaren der abdis Margareta van Petersheim vanwege het Thornsche kapittel zijn uitgegeven, blijkt, dat de vrome en edele vrouwe een bijzondere zorg droeg voor haar nog jeugdige Geertruidenberg-sche stichting.

Daar het collegiaal kapittel van Geertruidenberg zijn ontstaan en bestaan aan de abdis en de abdij van Thorn te danken had, moest het op bepaalde tijden, gelijk dat in de dagen van het leenstelsel algemeen plaats had, teekenen van onderworpenheid en afhankelijkheid geven.

Diensvolgens werd, reeds bij acte van 9 Juni 1311 (Habets 113, 114, 115), door den deken en 't kapittel van Geertruidenberg het volgende vastgesteld, waartoe zij zich zelve en hunne nazaten verplichtten. Jaarlijks zou de deken en een der kanunniken op den vooravond van het feest der Thornsche kerkwijding, zijnde de eerste Zondag na St. Dionysius — of dat feest moest zelf op Zondag vallen, wanneer de plechtigheid van kerkwijding tot den volgenden Zondag wordt uitgesteld — zich te Thorn vertoonen om de capittelen en collecten der koorgetijden te zingen en den volgenden dag de plechtige Hoogmis, de eigenlijke Kerkmis, op te dragen. Eveneens zou op den vooravond van Pinksteren de kanunnik-custos en een ander der kapittelheeren van Geertruidenberg te Thorn verschijnen, om de capittelen en collecten der Vespers te zingen, het doopwater te wijden en op Pinksterdag de Hoogmis op te dragen. Twee dagen konden zij aan de heenreis besteden, twee dagen te Thorn verblijven en twee dagen voor de terugreis nemen, alles op bepaald uitgetrokken kosten van 't kapittel te Geertruidenberg.

Mocht iemand hunner medekanunniken bij een andere gelegenheid te Thorn in de kerk verschijnen, dan zal dit altijd in de verplichte hoedanigheid van medekanunnik geschieden: zoo niet, dan zou de vrouwe-abdis hem mogen bestraffen. „Opdat wij derhalve” — zoo luidt het verder — „wat velen geschaad heeft, niet bezoedeld worden met de ondeugd van ondankbaarheid, en onze moeder, de kerk van Thorn, ons het verwijt niet moge toevoegen: *zonen heb ik opgevoed, en zij hebben mij versmaad*, stemmen wij er vrijelijk in toe, dat de regeerende vrouwe-abdis van Thorn de kanunnikaten en prebenden, het dekenaat, het kosterschap en de waardigheid van scholaster, de pastoorsbenoemingen van Geertruidenberg en Drumlen (Drimmelen) en alle andere beneficiën, in genoemde parochies gesticht of te stichten, de tegenwoordige en toekomstige, opdrage aan geestelijke personen, gelijk het haar nuttig zal toeschijnen.” Ten slotte zou ieder der kapittelheeren bij zijne opname in 't kanonikale college met eede zweren, deze verordeningen ongeschonden na te zullen komen. In de bijzondere kapittelvergadering te Geertruidenberg, waar dat alles werd vastgesteld, waren tegenwoordig — de koorheeren veroorloofden zich hier de weelde niet, een *van* er op na te houden — de deken Theodoricus, de custos Petrus, de scholaster Theodoricus benevens de kanunniken Walter, Gerlach en twee Johannessen, die het diploma met hun zegel bekrachtigden: wij ontmoeten hen andermaal hier beneden.

Dat was een soort van geestelijk *verheergewaden*, niet ongelijk aan de bepaald voorgeschreven wijze, waarop ook de wereldlijke vasallen de verplichte hulde jaarlijks aan hun vorstelijken patroon en leenheer moesten bewijzen. Die wijze was echter verschillend.

MAASTRICHT, 15 Dec. 1893.

H. J. ALLARD S. J.

(Wordt vervolgd.)